

DE MUNTKLAPPER

EUROPEES GENOOTSCHAP VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE vzw
Koninklijke Vereniging

Driemaandelijks tijdschrift

- 71 -

juli-augustus-september 2011

5 frank 1968, Republiek Burundi

Vz.: Drie sterren en twee eikentakken met eikels omringd door drie rijen omschriften, waarvan de eerste twee in het Kirundi, de laatste in het Frans: IBANKI YA REPUBLIKA Y'UBURUNDI (bank van de republiek Burundi) / UBUMWE - IBIKORWA - AMAJAMBERE (eenheid - arbeid - vooruitgang) / UNITE - TRAVAIL - PROGRES

Onderaan het jaartal 1968 met links een vogel, het muntmeesterteken, en rechts een gehelmd hoofd van de aartsengel Michaël, het muntteken van Brussel

Kz.: Twee palmtakken; in het veld: 5 / FRANCS / AMAFRANGA (frank) / BRB
Rondom: BANQUE DE LA REPUBLIQUE DU BURUNDI

Onderaan getekend: GAB (George André Brunet)

Aluminium 97 %, magnesium 3 %, Ø 25 mm, 2,17 g, kartelrand, 2.000.000 ex. met jaartal 1968, 2.000.000 met 1969 en 2.000.000 met 1971, geslagen te Brussel

Hutu, Tutsi en Twa

Zoals ook buurland Rwanda wordt Burundi bevolkt door drie etnieën: Hutu (84 %, landbouwers), Tutsi (15 %, veehouders) en Twa (1 %, pygmeeën). Ook Burundi deelde in de genocide van 1994 waarbij de Hutu en de Tutsi mekaar naar het leven stonden. Maar van waar komen die etnieën toch en waarom kunnen ze mekaar niet uitstaan? In alle andere Afrikaanse landen leven er ook verschillende etnieën naast mekaar zonder veel problemen. Daar zijn een heleboel redenen en theorieën over. De vele etnieën in Afrikaanse landen kunnen verschillen in taal, godsdienst of in bezigheid: sommigen zijn landbouwers, veehouders of vissers. De Hutu en Tutsi spreken dezelfde taal: Kinyarwanda in Rwanda en Kirundi in Burundi, overigens weinig verschillend. Ze hebben ook dezelfde godsdienst. En landbouwen en veehouden zijn toch complementaire bezigheden, dus waarom dan problemen?

Meestal neemt men aan dat de Twa de oorspronkelijke bewoners zijn en dat de Hutu en Tutsi honderden jaren geleden naar Rwanda en Burundi emigreerden vanuit het noorden. De Hutu kwamen uit Tsjaad in de 11de eeuw en verdrongen de Twa. De Tutsi kwamen uit de hooglanden van Ethiopië of de Hoorn van Afrika tussen de 15de en 18de eeuw en gingen de Hutu domineren. Maar wetenschappelijke bewijzen zijn daar niet voor. Er ontstonden koninkrijken met telkens een Tutsi-koning. Een andere theorie zegt dat de Hutu en Tutsi oorspronkelijk één volk waren en op een artificiële manier in twee gedeeld werden op basis van vee hebben of niet en fysische kenmerken.

In de 19de eeuw was er nog de, ondertussen verlaten, theorie van de Hamieten. Zo staat er in de Bijbel dat de zonen van Noach zich spreiden over de wereld: Jafet ging Europa bevolken, Sem Azië die de Semieten genoemd werden en Ham (of Cham) Afrika, die de Hamieten genoemd werden. Deze theorie vertelde verder dat de Hamieten superieur waren aan de negroïde etnieën van Afrika beneden de Sahara, en naar daar migreerden en er technieken en beschaving brachten. Maar deze theorie wordt tegenwoordig beschouwd als wetenschappelijk racisme en is verlaten, al geloven vele Tutsi vandaag nog in hun Hamietische en dus superieure afstamming. DNA-testen hebben ondertussen trouwens aangetoond dat de Tutsi geen binding hebben met mensen uit Ethiopië. Ook in andere Afrikaanse landen had de Hamietische hypothese aanhang, zoals in Angola. Maar in Rwanda, in plaats van te vervagen, werd deze theorie een mythe die door de Tutsi-politiekers gecultiveerd werd tot vandaag.

De Tutsi zijn meestal groter en slanker en hebben langere gezichten en smallere neuzen dan de Hutu. Maar generaties van gemengde huwelijken, migraties en bezigheidsveranderingen hebben die verschillen voor een stuk doen vervagen. Onder het koloniaal bewind, eerst onder de Duitsers en dan onder de Belgen, werd de maatschappelijke structuur, gedomineerd door de Tutsi behouden. Gezien het aantal kolonisten heel beperkt was, zeker in het begin, was dat het gemakkelijkst om de bevolking onder de knoet te houden. De Belgen gingen zelfs een stap verder: in de jaren '20 introduceerden ze identiteitsboekjes waarop de etnie aangeduid was. In het geval het uiterlijk niet sluitend was werd een eenvoudige regel toegepast: degene met 10 koeien of meer was Tutsi, met minder Hutu. De Belgen organiseerden een bureaucratie met uitsluitend Tutsi terwijl de Hutu de arbeiders waren, de lagere klasse. Lagere scholen waren apart voor de Tutsi en de Hutu en Tutsi kregen steevast de beste mogelijkheden om te studeren.

Als een vorm van belasting moest iedere volwassene een deel van zijn tijd gemeenschapswerk doen, *akazi* genoemd, zoals het aanleggen van wegen en onderhoud ten gevolge van erosie, maar Tutsi konden daar veelal aan ontsnappen door hun werk te delegeren naar ondergeschikte Hutu. Vanaf 1931 verplichtte België iedereen een bepaalde hoeveelheid koffiestruiken te planten voor de export, als een soort belasting. De Tutsi-oversten moesten daar op toezien, maar die knepen meestal een oogje dicht voor hun eigen volksgegoten die officieel ook koffiestruiken moesten planten. Dat zette kwaad bloed onder de Hutu en van dan af was er definitief een sfeer van haat en nijd tussen de beide etnieën. Zo werd de Hutu-Tutsi-tegenstelling sterk geaccentueerd, wat later tot grote problemen zou leiden.

Onafhankelijk

In 1924 werd het gebied Ruanda-Urundi, tot dan een Duitse kolonie, door de Volkenbond toegewezen aan België als een mandaatgebied, d.w.z. in voorbereiding tot onafhankelijkheid. Dat was dus duidelijk verschillend van Congo dat een kolonie was. Duitsland verloor inderdaad, ten gevolge van W.O.I, al zijn kolonies in Afrika.

De Tutsi-koningen werden daarbij op hun plaats gelaten.

Reeds in 1948 liet België politieke partijen toe in Ruanda-Urundi. In 1959 was er reeds een Hutu-Tutsi-conflict in Rwanda ingevolge de Hutu-emancipatie, dat overliep naar Burundi gezien vele duizenden Tutsi vermoord werden of naar Burundi vluchtten. De eerst verkiezingen gaven uiteraard een Hutu-meerderheid in het parlement, gezien de Hutu-bevolking in de meerderheid was. De politieke partij UPRONA (Union pour le Progrès National), een multi-etnische partij geleid door prins Louis Rwagasore had initieel veel succes. Maar de rust werd verstoord door de moord op de prins in 1961.

Op 1 juli 1962 werd Burundi onafhankelijk als een koninkrijk met als mwami (koning) Mwambutsa IV. Maar de onrust ging verder en in 1962-63 werden weer duizenden Tutsi vermoord of het land uitgedreven. Mwami Mwambutsa IV, die meer in Zwitserland verbleef en zich weinig aantrok van Burundi, werd afgezet door zijn 18-jarige zoon Ntare V (broer van prins Louis Rwagasore) in 1966 maar deze werd op zijn beurt na 4 maand afgezet in een militaire staatsgreep door de Tutsi-kapitein Michel Micombero. Burundi werd een republiek en Micombero werd president. Hij wilde de Hutu-bedreiging eens en voorgoed verwijderen. Het leger en de regering werd gezuiverd van Hutu. Leidende Hutu-politiekers en talloze soldaten werden vermoord.

Fantasiemunt van 500 frank 1966 zilver, op naam van koning Ntare V, uitgegeven door de royalisten.

Om onduidelijke redenen keerde ex-koning Ntare V in 1972 terug en werd hem toegestaan zich in het voormalig koninklijk paleis te vestigen. Daar werd hij kort nadien vermoord met weer een Hutu-protest tot gevolg. Micombero's wraak was verschrikkelijk: Hutu met maar de minste opleiding werden opgepakt en vermoord: onderwijzers, kerkleiders, bankbedienden, verpleegsters, handelaars en staatsbedienden. In de daaropvolgende campagne, beschreven als een "selective genocide" werd de Hutu-elite virtueel geëlimineerd met 200.000 doden tot gevolg en 200.000 vluchtelingen naar Rwanda. Micombero werd afgezet in 1976.

Er volgden verschillende staatsgrepen met telkens andere Tutsi-presidenten tot er verkiezingen werden georganiseerd in 1992 waarbij er opnieuw een Hutu-president aan de macht kwam. In 1994 volgde dan de grote genocide nadat het vliegtuig met de Hutu-president Cyprien Ntaryamira samen met de Rwandese Hutu-president Juvénal Habyarimana neergeschoten werd en beide omkwamen. Sindsdien was het er bijna permanent burgeroorlog.

In 1995 begonnen vredesonderhandelingen onder druk van naburige staatshoofden en de Verenigde Naties en een eerste vredesovereenkomst werd getekend in 2000 teneinde de macht te delen tussen de Hutu en de Tutsi. In 2005 werd een nieuwe grondwet gestemd die rust bracht. Sinds 2005 is Pierre Nkurunziza, een Hutu, president en begon men met een economische reconstructie van het land.

Wat de muntslag voorafging

Na de onafhankelijkheid van Burundi op 1 juli 1962 heeft de Koninklijke Munt van België goede contacten onderhouden met het voormalig mandaatgebied. Zo heeft men in juli 1964 voor het nieuwe koninkrijk onder koning Mwambutsa IV een offerte gemaakt voor de vervaardiging van circulatiemunten. Meer bepaald, de Banque du Royaume du Burundi die na de ontbinding van de BERB (Banque d'Emission Rwanda Burundi) was opgericht vroeg op 24 juni 1964 een prijs voor het aanmaken van 10 tot 15 miljoen stukken van 1 Fr in messing. De prijsofferte werd gemaakt maar door de onzekere politieke situatie in Burundi is het echter nooit tot een bestelling gekomen. Alhoewel de Koninklijke Munt van België in het kader van een marktonderzoek voor een eventuele muntslag steeds contact bleef houden met de autoriteiten van de Banque du Royaume du Burundi kon niet verhinderd worden dat in 1965 een hoeveelheid van 10 miljoen circulatiestukken van 1 Fr geslagen werden te Khartoem bij de Sudan Mint.

1 frank 1965 messing

Alle geduld werd beloond toen op 28 oktober 1966 de Banque du Royaume du Burundi een prijsaanvraag indiende voor 1 miljoen circulatiemunten van 5 Fr en hetzelfde aantal van 10 Fr, beiden in aluminium. Op 18 november heeft de Koninklijke Munt van België een prijsofferte gestuurd naar Bujumbura, bevattende verschillende mogelijkheden qua diameter, dikte en gewicht van de munten met hun kostprijs en facultatief de transportmogelijkheden met de prijsvergelijking. Er is toen ook voorgesteld drie verschillende ontwerpers ontwerptekeningen te laten maken van mogelijke voorzijden en keerzijden. De graveurs Raf Mailleux, André Brunet en Carlos Van Dionant maakten deze ontwerptekeningen die overgemaakt werden naar Bujumbura op 21 november 1966.

Alles dreigde mis te lopen toen de monarchie onder Ntare V ten val kwam en op 29 november 1966 Burundi een republiek werd. De diensten werden hervormd, zodat de Banque du Royaume du Burundi werd omgevormd tot Banque de la République du Burundi (BRB). De draad werd terug opgenomen en op 13 juni 1967 vroeg deze nieuwe centrale bank een plaasteren model van een ontwerp van André Brunet, hetgeen wou zeggen dat men in Bujumbura een keuze had gemaakt. Uiteindelijk zijn naar de gekozen ontwerptekeningen en gravures van deze ontwerper proefslagen vervaardigd waarvan door de Koninklijke Munt op 22 september 1967 vijf stuks werden verstuurd naar Burundi. Deze proefslagen dragen het jaartal 1967.

Proefslag 5 frank 1967 aluminium, zonder sterren

Door de BRB werd het signaal op groen gezet voor de productie mits een paar wijzigingen. Op de voorzijde moeten in het open veld drie sterren worden geplaatst en op de keerzijde moet 1967 vervangen worden door 1968. Daarnaast moet de productie worden verhoogd naar 2 miljoen stuks i.p.v. de eerst voorziene 1 miljoen stuks. De 10 Fr stukken werden niet besteld en in 1968 is bij de Royal Mint te Londen een koper-nikkel stuk van 10 Fr geslagen in het kader van het FAO muntuitgifteprogramma. Bij de bestelling een wijziging van de datum naar 1968 is logisch vermits het dan toch al eind 1967 was. Maar waarom de drie sterren? Het antwoord hierop kunnen we vinden in de historie van de vlag van Burundi.

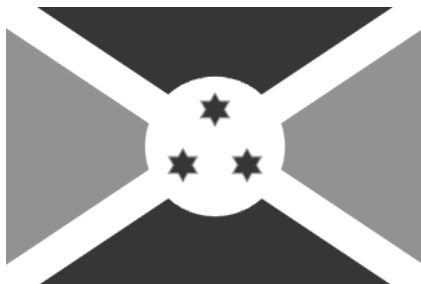
10 frank 1968 koper-nikkel, compositie van bananen tarwe en maïs

De vlag

Vanaf 1962, wanneer Burundi de onafhankelijkheid verkreeg en een koninkrijk is geworden tot heden heeft de vlag verschillende wijzigingen ondergaan. Tussen 1962 en 1966, toen Burundi een koninkrijk was, bezat de vlag een overhoeks wit kruis met centraal een wit cirkelvlak. De overgebleven vlakken zijn afwisselend rood en groen. In het witte cirkelvlak is een drum in zwarte kleur afgebeeld die men karyenda noemt en het traditioneel embleem was van de mwami. Er is ook een sorghumplant in groen-rode kleur geplaatst in het midden voor de karyenda. Deze plant is een essentieel voedingsgewas in Burundi en wordt tot vandaag algemeen gebruikt in de voedingsindustrie.

Vlag met karyenda en sorghumplant

Vlag met sterren

In de loop der jaren zijn al dan niet officieel wijzigingen aangebracht aan deze vlag. Zo maken sommige bronnen melding van een karyenda in rode of rood-gele kleur. Tussen september en oktober 1966 heeft men wellicht niet-officieel de vlag gewijzigd toen de monarchie aan het wankelen was. Men liet toen het koninklijk symbool de karyenda weg, zodat alleen nog de sorghumplant overbleef. Op een bepaald ogenblik was zelfs de sorghumplant verdwenen en was er alleen het witte cirkelvlak. Toen Burundi een republiek is geworden is de vlag officieel gewijzigd. Zo werd vanaf 28 juni 1967 volgende vlag aangenomen: in het witte cirkelvlak staan drie zespuntige sterren. Deze sterren verwijzen naar de drie etnische groepen die Burundi kent, de Hutu, de Tutsi en de Twa. De sterren verwijzen eveneens naar de drie woorden uit het nationale motto: unité, travail en progrès. De rest van de vlag is gebleven. De groene

kleur staat symbool voor hoop, de witte voor reinheid en de rode de strijd voor onafhankelijkheid. Tot heden is dit nog steeds de officiële vlag van Burundi.

De drie sterren die op de vlag voorkomen zijn dus ook de sterren die op de munt dienden te komen. Sommigen zullen reeds opgemerkt hebben dat op de munt echter vijfpuntige sterren voorkomen. Bij de bestelling door de Banque de la République du Burundi was echter niet vermeld hoeveel punten de sterren dienden te hebben. Er is toen enkel hun aantal vermeld en hun positie. Gezien de voorgeschiedenis van de Koninklijke Munt van België en de muntslag voor Belgisch Congo en de voormalige mandaatgebieden is het logisch dat er voor vijfpuntige sterren is gekozen.

De muntslag

In het begin van 1968 zijn de 2 miljoen 5 Fr circulatiemunten geslagen. Op 6 februari 1968 werden in de Koninklijke Munt van België de Burundese minister voor het Plan B. Kamyaruguru en de ambassadeur van Burundi te Brussel, A. Muyumba ontvangen door de muntmeester R. Vogeeler en de kabinetschef van de minister van Financiën van ons land voor de officiële voorstelling van de munt. Ter gelegenheid van dit evenement werden proefslagen vervaardigd waarvan er 50 zijn opgestuurd naar Bujumbura. Deze proefslagen bevatten op de keerzijde het woord “essai”.

Proefslag 5 frank 1968 aluminium met “essai”

Op 9 februari 1968 zijn de munten per boot getransporteerd vanuit Antwerpen naar Dar-es-salaam. Van daaruit per trein naar Kigoma en dan terug per boot naar Bujumbura. De Banque de la République du Burundi heeft later nog twee bijbestellingen gedaan, namelijk 2 miljoen stuks met jaartal 1969 en nog eens 2 miljoen stuks met jaartal 1971. Ook deze transporten zijn op dezelfde wijze uitgevoerd als voor de eerste levering. De muntplaatjes voor de eerste bestelling zijn geleverd door de firma Sidal gevestigd te Duffel. Voor de twee andere bestellingen zijn ze geleverd door de firma Usines à Cuivre & à Zinc gevestigd te Luik. De muntslag van het 5 Fr stuk 1968 en de bijbestellingen is het laatste uitvoeringsproject geweest van de Koninklijke Munt van België voor Burundi.

Bibliografie

Martin Meredith, *The State of Africa, a history of 50 years of independence*, London - New York - Sydney - Toronto, 2006

Wikipedia, *Burundi*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Burundi>

Wikipedia, *Hamitic*, <http://en.wikipedia.org/wiki/Hamitic>

Historical flags of Burundi, http://flagspot.net/flags/bi_hist.html

Vlaggen, <http://www.elanlanguages.com/nl/vlaggen/Burundi>

Archief van de Koninklijke Munt van België, 623/23

Antoine Bruylant en Leopold Verbist